

KYRKSILVRET I SKOGS KYRKA STJÄLS

En annan, senare stöld och särskilt speciella hästskor ledde till tjuvarna.....	1
De troliga kyrktjuvarna grips.....	1
Länsman gör husundersökning i Jäppling; finner kyrksilvret.....	1
Rättegång 13-15 mars 1832.....	1
Hur utfördes då stölden i kyrkan.....	2
Clemens Vedin i förhör.....	3
Sundins döttrar hörs upplysningsvis då som närstående ej under ed.....	3
Sista rättegångsdagen.....	4
Domstolen begär upplysningsvis yttrande om iakttagelse.....	4
Åklagarens yrkanden och häradsrättens dom.....	4
Målet till Svea hovrätt i Stockholm. Männen i häkte.....	5
Hovrättens utslag. Spöstraffet. Kyrkoplikten. Straffarbetet.....	5
Notering om verkställt spöstraff.....	5
Uppenbar kyrkoplikt.....	6

KYRKSILVRET I SKOGS KYRKA STJÄLS¹

Det är natten mot den 22 januari 1832. Kyrksilvret stjäls. Av spår i snön på kyrkvallen kan dagen därpå utläsas, att det måste ha varit åtminstone tvenne tjuvar om inte rent av tre samt att de haft häst och åkdon med sig. Att bryta sig in och stjäla i en kyrka var ett mycket grovt brott, vilket väl visade sig i sinom tid när de infångade tjuvarna - som visade sig vara tre - dömdes av Nora tingsrätt och Svea hovrätt i Stockholm - till vilken hovrätt Norrland vid denna tid hörde - och i ett fall av Kungl. Majt lika med Högsta domstolen. (Protokollen omsluter 23 sidor).

En annan, senare stöld och särskilt speciella hästskor ledde till tjuvarna!

Innan tjuvarna infångades utgick den 27 januari 1832 genom brev från landshövdingen i Härnösand till samtliga landshövdingar i landet och till Överståthållarämbetet i Stockholm rikslarm om att låta efterspana och gripa kyrktjuven, eller tjuvarna. Rikslarmet gav inget, men åtgärden visar oss ändå så allvarligt rättsväsendet såg på kyrkstöld.

De troliga kyrktjuvarna grips

genom insatser av några klipska bönder i Skallsta i Nora och Jäppling i Ullånger, samt genom det ynglingen Gustaf Sundins berättat i samtal med prästerskapet i Skog och senare inför tingsrätten i Nora tingslag och inte att förglömma, länsman Holmbergs polisiära insats. Rätt snart blev förutom den ovannämnde – 18 år gammal – hans far med samma namn och en Clemens Wedin; alla i Ullångers församling misstänkta. De två förstnämnda båda boende i Jäppling medan Wedin bodde i Roted. Hur fick man då fram dessa mäns namn och hemvist?

För att få svar på den frågan får vi lov att förflytta oss i tid och rum arton dagar framåt från ”kyrkstöldsnatten” till tidig morgon den 9 februari 1832 i Skallsta. Bonden Olof Olofssons hustru går då till härbret och finner dörren upplåst. Hon kallar på sin man och de finner att större delen av sädesförrådet, kornmjöl, femtitalet vardagsrågbröd, kött och fyra med bomärke och namn märkta säckar var borta. Nyckeln till härbret hade förvarats inne i mangårdsbyggnaden sedan kvällen innan.

Olofssons granne - Jon Hansson - kommer tillstädes och de finner vid härbret spår i snön av hästskor med spik (brodd); just sådana som smeden Gustaf Sundin i Jäppling (skrivs Gustaf Gustafsson i kyrkans böcker) förfärdigar och brukar sko sin häst med. Olofsson (skrivs ibland Olsson) och Hansson beger sig till Jäppling där de möter Sundins granne Erik Lidbom, som vet att Sundin är i skogen på arbete. Han ”budas” och kommer hem. Bostadshuset, smedjan och härbrets bottenplan genomsöks utan att något av det stulna återfinns. Väl komma på övre botten i härbret finner man dock efter något sökande det stulna. Säd, mjöl och övrigt svårt att spåra dess ägare i vanliga fall, men inte här eftersom säckar med Olof Olofssons bomärke och/eller namn fanns med det undångömda stöldgodset! Vittnet Hansson konstaterar enligt protokollet ”*så olyckligt för Gustaf Sundin*” medan den bestulne Olof Olofsson - arg och högljudd - tar Sundin i örat och kräver att det stulna återbördas, vilket Sundin lovar och det med egen häst.

Jon Hansson åkte med Sundin mot Skallsta Inget sägs om Olof Olofsson, som troligen begav sig till länsman J. P. Holmberg - som bodde på Nordvik i Nora - vilken för övrigt den 10 februari häktade Gustaf Sundin d.ä. och lät föra honom till kronohäktet i Härnösand². Länsmän ägde vid här aktuell tid rätt göra så, inte minst därav att de samtidigt var **actor** (= åklagare).

Hansson frågade under färden Gustaf Sundin hur han kunnat få upp låset till Olofssons härbre. Svaret var: ”*Jag kan ta upp vilket lås som helst.*” Sundin berättade, att det inte var meningen gå in i Olof Olofssons härbre, utan i Daniel Olssons till vilket han uppmanats av sin svåger, den för sjukdom avskedade båtsmannen Anders Åhl och dennes hustru, vilka var i ovänskap med den sistnämnde. Härbret ifråga visade sig dock ligga nära mangårdsbyggnaden så han vågade sig inte söka ta sig in i detsamma

Länsman gör husundersökning i Jäppling; finner kyrksilvret!

Rörande husundersökningen – visitationen – som det sägs i tingsprotokollet, gjordes den formellt med anledning av stölden i Skallsta. Genom sonen Sundins berättelse för prästerna i Skog sökte länsman Holmberg även efter kyrksilvret. Holmberg får en idé när han ser brunnen, för ned ett fiskljuster med långt skaft i den och får **upp en påse med som det visade sig kyrksilvret**. Vice pastorn Bylund i Skogs församling var med och kunde styrka att det var det stulna. I Skogs församlings räkenskaper för 1832 står att läsa, att det på socknemännens enhälliga beslut hade utbetalats ”*6 riksdaler 32 skillingar banco till Lidbom och Sahlberg i Jäppling för det besvär och den möda de haft med igenskaffandet af kyrksilvret.*” Deras insats i spårandet av kyrksilvret ifråga nämns dock endast perifert i protokollet.

Rättegång 13-15 mars 1832

Vad gäller stölden i Skallsta framgår vid rättegången att Gustaf Sundin d.y. var med både i Skallsta och i kyrkan; i båda fallen tubbad därtill av sin, enligt länsman Holmberg, mycket stränge fader. Anders Åhl hade enbart föreslagit stöld hos Daniel Olsson i Skallsta och tagit emot lite mjöl och bröd medan en Clemens Wedin i Roted, Ullånger anklagades enbart för att ha deltagit i kyrkstölden. Makarna Åhl och Sundin d.y. erkände det som lades dem

¹ Landsarkivet, Härnösand. Nora tingslags domprotokoll A1a:27, länsstyrelseakter och Svea hovrätts utslag 9 maj 1832.

² Landsarkivet, Härnösand. Mikrokort. Fänglistor. Volym 2 1831-1833, kort S 18648 7/10.

till last medan Gustaf Sundin d.ä. till en början nekade och Clemens Wedin likaså under hela rättegången till i stort sett det mesta som han anklagades för.

På uppmaning av rättsens ordförande uppgav Gustaf Sundin d.ä. sina personalia. Han säger sig sålunda vara 51 år gammal, född i Euraåminne socken, nära Björneborg i Finland och att hans föräldrar var "smedfolk". Vidare att han för omkring 30-35 år sedan kom hit till orten och i sex år hade drängtjänst hos prosten Bengt Zimmerman³. Under denna tid ingick han "äga förening" med Sara Jonsdotter, piga i prostgården, född båtmansdotter i Jäppling, Ullånger för tvenne år sedan avliden (1829 eller 1830). Med henne sammanavlat tolv barn av vilka sju nu var i livet⁴. Efter giftomålet hade han flyttat till Jäppling, där han "förskaffat sig ett mindre torp och tillika idkat smedprofessionen, varuti han vunnit skicklighet och färdighet, och sålunda nödtorftig bergning åt sig och de sina."

Ur flera sidor vittnesprotokoll om stölden i Skallsta här endast mycket kortfattat nämnde Gustaf Sundins svar på en fråga han fick av tingsrättens ordförande utifrån att han nekat ha gjort stölden ifråga. Varför gav Ni vid Olof Olofssons och Jon Hanssons besök den förstnämnde spannmål och annat samt hur förklara hur dennes säckar kommit till härbret i Jäppling? Han svarade, att han av Olofsson lånat sammantaget 14-15 riksdaler riksgälds⁵, varav en del därav under sistlidna Ullångers marknad och då han nu blivit krävd att återbetala och saknade pengar gav han honom säd m.m. istället. Rörande denne Olofssons säckar i sitt härbre att de "troligen blifvit ditpracticerade af dem (= Olofsson och Hansson), för att göra honom i målet misstänkt."

Hur utfördes då stölden i kyrkan?

Övergick så tingsrätten till stölden i Skogs kyrka varvid Sundin d.ä. hördes först och förklarade sig även i detta fall på fråga sig inte äga minsta kännedom om denna stöld och "nekade tillika sig däri haft någon del; hvarefter Sonen Gustaf Sundin i denna omständighet hördes och berättade, att han, på faderns befallning, samt förledd tillika af Torparen Clemens Wedins löfte om en klädesklädning⁶ för besväret, åtföljt dessa personer på deras resa till Skogs kyrka, vetandes då tillika, att ändamålet med denna resa var att stjäla; Och hade vid framkomsten hästen, som de medhaft, blifvit insatt i ett af kyrkoStallen⁷ där Gustaf stadnade för att vagta, medan fadren och Wedin gingo till kyrkan, där den sednare genast slog sönder en ruta, öppnade fönstret och först kröp in, åtföljd strax efter af fadren Sundin. Huru de sedan kommit in i Sacristian, vet Gustaf ej, emedan ingen jernstör eller annat tjenligt verktyg medfördes utan endast elddon och svafvelstickor; men under det fadren och Wedin varit inne i kyrkan, hade Gustaf Sundin, där han stod, hört mycket buller därifrån samt, efter en stunds förlopp, hvars långvarighet ej kunde upgifvas, sett fadren och Wedin komma, bärandes den förre en säck hvars innehåll Gustaf då ej kjände, men Wedin ingenting. Säcken lades derpå i Skrindan och reste så de alla tre hem till Jäppling där Wedin, i Gustafs närvaro, fick af fadren Tre Riksdaler Riksgäldssedlar eller banco, hvilketdera vet Gustaf ej; hvarefter släden infördes i smedjan, där en Thesked af silfver lades i smedjehärden samt af fadren och Wedin doldes med öfverlagd stybbe; men vart de öfriga stulna då tog vägen, viste Gustaf ej vidare, än at 14 dagar efter nämnda händelse hört fadren säga att Wedin bekommit ett stop⁸ med löspenningar samt därmed farit till Norra Ångermanland för att köpa borstning(?), äfvensom Gustaf af den tillärnade delningen af silfret, ej hört något omtalas: men för egen del, hade han fått vid ett tillfälle af fadren 24 skilling⁹ i löspenningar".

Sundin "erkjände nu helt och hållet sanningen af sonens berättelse" och anförde att Wedin i nära ett års tid oupphörligt legat på honom för att söka ordna pengar, särskilt under föregående höst, med uppmaning till honom om den nu skedda stölden och att han mycket väl visste hur den skulle göras. Sundin den äldre redogör så för händelseförloppet efter det han och Wedin kommit in i kyrkan genom det sönderslagna och öppnade fönstret. Protokollat lyder: "hvarefter båda ingingo, Wedin först och Sundin senare utur vapenhuset, hvartill dörren inifrån kyrkan var utan lås, hade hämtat ett der befintligt jernspett, hvarmed jämte ett funnet trädstycke, de med förenad kraft bröto och bände upp dörren till Sacristian. Sålunda där inkomne upbröto de äfven med samnad¹⁰ hand, den med trenne lås försedda kistan, hvarur togos Oblatasken, Paténen, Kalken, Theskedan, Thennkannan jämte wid pass sju riksdaler riksgäldssedlar utom en mindre låda med slantar till oräknadt belopp, af hvilka penningar genom gemensam åtgärd nedsänktes i brunnen och derifrån uptogs."

³ I Nordingrå 1780-1807.

⁴ Sundins barn: Maja Lena, f. 22/2 1804, Johan, f. 13/1 1806, Jonas, f. 3/11 1810, Gustaf (den medanklagade), f. 16/6 1813, Stina Elisabeth eller Sara, f. 22/9 1814, Greta Stina, f. 18/4 1817 och Ulrica, f. 3/5 1818.

18/4 1817. Därtill under rättegångstiden dottern Maja Lena, född 22/? 1806; piga i Mälard i Skog. De återstående två barnen ej sökta då periferert i sak.

⁵ 1830-1855 var myntenheten 1 riksdaler specie (= silvermynt) = 2^{2/3} riksdaler bancosedlar = 4 riksdaler riksgäldssedlar. (Banco därav att de utgavs av Riksbanken och riksgälds av Riksgäldskontoret). Då olika inbördes värde gällde det hålla reda på det vid transaktioner. Enkelt uttryckt: Du fick större antal riksgäldssedlar i handen än bankosedlar, men köpkraften densamma.

⁶ Klädesklädning exempelvis byxor och rock av annat, finare tyg än det vanligtvis grövre av vadmal.

⁷ Om i de kyrkstallar som fanns nedom klockstapel – vilket är mest troligt – eller de som fram till omkring 1929 fanns rakt ovanför kyrkplanen där E4 nu är dragen, kan ej utläsas.

⁸ Ett stop är ett gammalt rymdmätt motsvarande 1,308 liter.

⁹ Skiljemynt. Notera stavningen med k; inte med h som i den engelska shillingen! I Sverige var myntenheten 1776-1855 riksdaler och skilling. På en riksdaler gick det 48 skilling. Begreppet skilling levde kvar långt in på 1900-talet. Exempelvis upplevde jag det i början av 1940-talet då en äldre kvinna ber mig och lovar mig en tolvskilling om jag på skidor ville åka till en skogsskoja med dödsbud. Jag gjorde så och fick 25 öre som ju är ¼ av dagens krona, som infördes 1855!

¹⁰ Gemensamt.

Tennkannen hade Gustaf Sundin d.ä. i tron att den var av silver uppsmält, men han kunde nu inte förklara hur den kommit tillrätta. Han berättade också, att det legat i deras plan, att Wedin skulle skicka *”silvret till Staden¹¹ till sin bror, som är Guldsmed där, men att den utkomna kungörelsen tillintetgjort denna åtgärd.”*

Clemens Wedin i förhör

Han hade i laga ordning inställt sig och noteras vara lång och stark till växten, 40 år gammal¹² och född i Invik, Ullångers socken där fadern varit klockare och död sedan några år. Wedin förklarade bestämt *”att han, om nu åtalade brott, ej hade någon kännedom, mindre däruti deltagit, hvarför han bestridde hvarje af Sundin rörande honom gjord uppgift såsom varande idel osanning, hvarjemte Wedin anförde att han, genom någon liten handel med synålar, svagdricka, Caffé med mera, hvartill hans bostad intill allmänna landsvägen erbjudit godt tillfälle åtkommit läspenningar i sådan mängd, att deraf skulle om han under tiden samlat dem kunnat blifva hela hästlass; yrkade Wedin i öfrigt bewis af Sundin för sina tillmälen, under det Domstolen nu gjorde föreställningen om sanningens noggrannare iagttagande; för det närvarande utan all verkan förblifva.”* Sökte här visa att han hade pengar så inte behövde han om någon ta emot de pengar Gustaf Sundin sagt att han givit honom! Fortsatte i övrigt att neka till allt som anfördes om hans medverkan i silverstölden.

Sundins döttrar hörs upplysningsvis då som närstående ej under ed

Hemma i Jäppling fanns de två yngsta döttrarna, Greta-Stina 15 år och Ulrika 14 år samt äldsta dottern Maja-Lena, 26 år som efter efter det fadern häktats kom hem från en pigtjänst i Mälardalen, Skog. Hörda var för sig avgav de i stort sett likalydande berättelser som var att Wedin den 13 februari besökte brodern Gustaf och att de gick in i kammaren. Maja-Lena - för vilken brodern Gustaf berättat om ”resan till Skog” - säger till männen när de kommer ut ur kammaren *”att han klädt sig i en farlig klädning”* (svärtolkat. Endera att Gustaf tagit på sig det plagg Sundin lovat honom, eller att han försatt sig i en farlig situation). Nåväl, det är fortsättningen som är av intresse för bilden av Wedin. På Maja-Lenas yttrande replikerar Wedin: *”Det var en förskräcklig gerning, wridit sina händer och slagit sig för bröstet och varit ofantligt ängslig. Detta intygade äfven yngre Sundin med tillägg, att Wedin då besvurit honom, att icke säga någonting på honom, eller bekenna något utan om han Gustaf blefwe förhörd på ed skulle han vittna falskt samt sedan bedja Gud om förlåtelse derför; hwilket Wedin flera gånger för honom upprepat.”*

Den första rättegångsdagen avslutas. Gustaf Sundin d.ä. kvarhålls. Framgår inte men troligtvis hos länsmannen, hos vilka vid denna tid det mestadels fanns en så kallad fångkista, som var ett rum i eller under en byggnad säkrat med bom för dörr och galler för fönster. De övriga anklagade ägde att under viteshot av 6 daler 32 skillingar för dem var infinna sig påföljande dag.

Vi skriver nu den 14 mars 1832. Berörda åtalade alla komma till tinget och därjämte kyrkvärden Hans Pehrsson i Dala med det kyrksilver som stulits. Av två utsedda godemän som värderat det stulna och kostnaderna för kyrkokassan lämnades följande tablå över det som stulits i Skogs kyrka (dito över det i Skallsta stulna likaså, men det utelämnas här).

”1 st. Oblatask ¹³	21 lod ¹⁴	á 1 rdr 8 skilling ¹⁵	24:24
1 st. förgylld kalk ¹⁶	36 lod	á 1 rdr 8 skilling	42:-
1 st. Patén ¹⁷	3 ^{1/8} lod	á 1 rdr 8 skilling	3:31
1 st. thesked			:-:40
1 st. oppsmält thenkanna 2 ^{1/4} lod			:-:27
Contant omkring 18 rdr slantar och sedlar vid pass 6 rdr tillhopa			24:-

Summa rdr banco: 95:26

Enligt af kyrkvärden Hans Pehrsson i Dahl uppvisat och af Guldsmeden Er. Söderholm qvitterad räkning för Silfrets omarbetning

11:16

Summa till Summa: 106 rdr 42 sk. banco¹⁸

¹¹ Tydiligen fantasi. Fanns ingen guldsmed Wedin i vare sig Härnösand eller Sundsvall.

¹² Wedin var gift med en Sara Sofia Åsbäck, född 28/10 1785 och hade med henne sonen Jonas, född 12/9 1816 och dottern Catharina Christina, född 27/9 1821.

¹³ För förvaring av nattvardsbrödet.

¹⁴ 1 lod = 13,28 gram.

¹⁵ Riksdaler (daler) = 48 skilling (notera att svensk skilling skrivs med k; engelsk med h !) Det fanns också riksdaler specie, som säger silvermynt. Om möjligt ville man ha ”silvermynt i handen då bestående myntvärde”

¹⁶ Kanna för nattvardsvinet.

¹⁷ Fat för nattvardsbrödet.

¹⁸ Banco - idag skrivs banko- säger att det var sedlar utgivna sedan 1777 av Rikens Ständers bank i Stockholm (från 1866 benämnd Riksbanken). 1783-1834 fanns också av Riksgäldskontoret i likaså Stockholm utgivna sedlar benämnda riksdaler riksgälds. Bankosedlarna var säkrare. Vid här aktuell redovisning var kursen 1 riksdaler specie = 2^{2/3} riksdaler bankosedlar = 4 riksdaler riksgäldssedlar. Gjordes en affär upp i riksgälds fick man – om årlig räkning – större antal sedlar i riksgälds än i banko fast samma köpkraft ! Det är att hoppas att den tidens befolkning kände kurserna och kunde räkna ut det inbördes förhållandet. (1855-1873 infördes som huvudmynt riksdaler riks mynt = 1 riksdaler riksgälds = 100 öre och 1873 den krona och ören som gäller ännu idag)

Clemens Wedin, som nu beaktat domstolens allvarliga uppmaning att hålla sig till sanningen, nekar i sak inte längre till sin delaktighet i nämnda brott i kyrkan. I sin berättelse vänder han i stort sett allt som far och son Sundin anfört mot honom. Exempelvis att han aldrig var med inne i kyrkan därav att han höll vakt och tittade till hästen i stallet under det far och son Sundin tog sig in i kyrkan genom fönstret. Han säger sig ha sett genom fönstret hur de arbetade med att få upp dörren till sakristian. Vidare att Gustaf Sundin efter en timme kom ut med en säck och sonen med en låda löspengar och ungefär sex riksdaler bancosedlar. Säger sig icke ha fått några pengar. Vid återkomsten till Jäppling sett att Gustaf Sundin den äldre gömde allt under smedjans golv och att han inte visste hur det sedan kommit i brunnen. Åklagare Holmberg begär uppskov till nästa dag i hopp om att Wedin då skulle finnas vara mera villig än nu att sanningsenligt berätta om sin delaktighet. Domstolen beviljar uppskov och avslutar *"att Wedin under tiden, skulle jämte Sundin d.ä. ställas under fängsligt förvar, medan de öfriga anklagade tillsades att vid vite 10 Rdr bco envar personligen återkomma."*

Sista rättegångsdagen

Det är nu den 15 mars 1832 och domare, nämndemän och åklagare liksom de åtalade nu tillstädeskomna från sina nattläger. Förhöret av Wedin börjar och han fortsätter neka till att han haft med själva stölden att göra tilläggande att då Sundin d.ä. begav sig hemifrån hade han försett sig med ett järnstycke om minst en alns längd och minst fem dyrkar med vilka Sundin sökt öppna vapenhusdörren, men då det ej lyckades slagit sönder ett fönster ...

Sannfärdigheten av Wedins berättelse bestrids på det kraftigaste av far och son Sundin. Sundin d.ä. *"försäkrar att han och Wedin hjälptes åt att medelst järnstören, en kyrkxyxa och en skyffel, hvilka persedlar de togo ur vapenhuset, uppbryta kistlocket och dessförinnan Sachristiedörren, med hvilken senare de voro sysselsatta omkring en half quart."*

Vem skall vi sätta tilltro till? Nära till hands anför att fader Sundin och sonen med sina redogörelser sökte skydda den sistnämnde. För sonen Gustafs berättelse, och i linje med den faderns, talar att sonen Gustaf tidigt berättade för prästerskapet om sin medverkan och att han när de vek av landsvägen ned mot kyrkan sökt förmå fadern och Wedin att avstå, vilken uppmaning Sundin d.ä. under rörelse erkände medan Wedin ej kunde erinra sig något sådant.

Domstolen begär upplysningsvis yttrande om iakttagelse

"Då Wedin fortfor att neka, det han ens varit inne i kyrkan mindre beträdd vid inbrottet anförde kyrkväktaren i Skog, Häradsprossen¹⁹ Eric Herrskog²⁰, att uti någon i vapenhuset indrifven snö hade få dagar efter stölden syns spår efter stora fötter sådana som Wedins ungefär, men större än sundinarnas; äfvensom uti snön på vallen där släden stått, förmärktes spår efter lappskor hvaruppå frågan om den fotbeklädnad de anklagade för tillfället haft, de upgåfvo sig då hafva nyttjat, Wedin stöflar, gossen Sundin lappskor och fadern skor af kobälingar."

Åklagarens yrkanden och häradsrättens

Förhören förklarades avslutade. Åklagaren Holmberg yrkade på straff som till alla delar bifölls av häradsrätten, varav här avslutningsvis noteras att de åtalade - innan de fördes ut ur tingssalen - fick tillfälle yttra sig - att avge sina förklaringar. *"Wedin ansåg särdeles obilligt att emot honom rikta enahanda påstående, som emot Sundin äldre afgifvits"* medan de andra utan förklaringar överlämnade målet till domstolens prövning.

UTSLAG

Efter sammanfattande redogörelse av det som framkommit och under återopande av ett flertal lagrum finner häradsrätten *"skall Torparen Sundin, hvilken för Stöld till förene veterligen ej lagförd eller straffad är, för nämnda stölder, i ena bot afstraffas med 40 par spö, tre af slaget, uti Skogs Sockenkyrka en söndag stånda uppenbar kyrkoplikt samt derefter försändas till någon kronans fästning, att der i hela sin lifstid till arbete hållas..."* Följer så uppgifter om belopp att betala till bonden Olofsson, kyrkokassan i Skog och trenne vittnen.

"Hvad sedan angår Torparen Clemens Wedin; så emedan han omsider widgodt att till stöldens föröfvande i Skogs kyrka, hafva med Torparen Sundin sig sammansällat, derefter honom vid det stulnas gömmande biträdd samt en del af penningarne upburit och förskingrat; ehuru Wedin eljest högeligen förnekat, att uti själfva inbrottet hafva med honom deltagit; ty och i förmågo af 41 Cap. 1 § MissgjerningsBalken, samt högst berörde 1779 och 1807 års Kongl. Författningar, skall Wedin umgjälla förenämnde sitt brottsliga förfarande med 40 par spö²¹, tre slag av paret, en söndags uppenbar kyrkoplikt i Skogs Sockenkyrka samt Fästningsarbete därefter för lifstiden, likasom Wedin kommer att uti den, i anledning af stölden i Skogs kyrka stadgade ersättningen, lika med Torparen Sundin deltaga."

Till sist *"rörande Gossen Sundin"* så räknade domstolen honom till godo att han sökt förhindra stölden i Skogs kyrka; att han av sin stränge fader tvingats deltaga och att han genom sin inför prästerskapet i Skog självmant avgiv-

¹⁹ Häradsrätt skall här läsas lika med häradsrättens (lika med tingsrättens) geografiska område; i detta fall Nora, Skog och Bjärträ socknar. Profoss läses bödel. Vid här aktuell tid mera rätt läsa "Spögubbe".

²⁰ Eric Herrskog var tidigare båtsman, vilka ofta tog eller fick tillnamn efter den by de bodde i. Den båtsman som om perifert i detta sammanhang hade sitt torp i aktuella byn Jäppling, bar just det tillnamnet.

²¹ Spöstraffet var ett mycket gammalt straff och mycket fruktat; så även av de här aktuella männen. Upphörde på 1840-talet. 40 par spö var det högst tillåtna och det enbart för män. Kvinnor kunde dömas till ris och då som mest 30 slag. Spö- och risstraffet kunde vara dels en ren bestraffning; dels för den som ej mäktade betala utdömda böter. Det kunde heta "Böte 2 daler eller plikte med kroppen." Antalet spöslag bestämdes utifrån brottets art och om böter inte kunde betalas i förhållande till bötesbeloppets storlek; alltså höga böter flera slag.

na berättelse huvudsakligen till samma stölds upptäckande bidragit. *”Men å andra sidan ej kan fränkännas allt deltagande hwarken uti berörde eller den i Skallsta berövade stölden, finner i anledning af hans ungdom och den ställning af beroende i anseende till Fadren han varit försatt Häradsrätten skall Gossen Sundin i ett för allt undergå 8 dagars fängelse på vatten och bröd samt i Nora Sockenkyrka en söndag stånda uppenbar kyrkopliskt.*

Målet till Svea hovrätt i Stockholm. Männen i häkte

Under återopande av rättegångsbalkens stipulerande om dylikt brott i paragraferna 5 och 6 i 25 kapitlet rättegångsbalken skall häradsrättens dom sändas till rubricerad hovrätt – till vilken Norrland då hörde - i och för prövning. I avvaktan på hovrättens yttrande *”blifwande Sundin den äldre och yngre jämte Torparen Wedin till kronohäktet vid Härnösands stad tillika förpassas.”*

Torparna Sundin och Wedin anmälde att de ämnade hos hovrätten begära slippa det dem ådömda kroppsstraffet; notera att de sökte inte lindring rörande livstidsstraffet.

Hovrättens utslag. Spöstraffet. Kyrkoplikten. Straffarbetet

I häktet satt de tre i förstone fram till hovrättens utslag den 9 maj 1832²². Innan hovrätten tog upp målet framgår det av deras protokoll att Sundin och Wedin insänt en så kallad böneskrift med bilagt läkarutlåtande av stadsläkaren Thomas Hedlund i Härnösand allt utmynnande i att de bad om att slippa kroppsstraffet. Sundin den yngre – eller ”Gossen” som han nu skrivs satt troligtvis lugnt i häktet i väntan på hovrättsutslaget för att därefter beredas tillfälle få genomgå sitt straff på 8 dagars fängelse på vatten och bröd²³, **men så blev det inte! Straffet skärptes.**

Hovrätten brydde sig inte om Gustaf Sundins och Clemens Wedins nådevädjanden om att slippa spöstraffet utan konfirmerade - godkände - i alla delar Nora häradsrätts dom, som ju innebar att de nu som fästningsfångar klassade männen skulle undergå **40 par spö, uppenbar kyrkopliskt och livstids straffarbete på kronan tillhörig fästning**. Det enda tillkommande var att hovrätten beslutat att de två när spöstraffet och kyrkoplikten var fullgjord omgående skulle transporteras till *”Landskrona fästning”* i Skåne.

Den 25 juni 1832 intygas av fångvaktare med oläslig namnteckning att de tre på kronohäktet i Härnösand fått hovrättens utslag uppläst för sig samt att torparna Gustaf Sundin från Jäppling och Clemens Wedin från Rote *”denna dag förklarar sig nöjda.”*

”Gossen Sundin” då? För honom var det ett svårt och säkert helt otänkt utslag: **Han dömdes nämligen till exakt samma straff som fadern och Wedin!** Han fick dock helt i enlighet med lagen möjlighet att överklaga till Kungl. Majt. via dess myndighet Justitierevisionen. Att han överklagade och fick ändring framgår av anteckning i tidigare här nämnd fånglista om än inte när, men ändock klarläggande. Anteckningen lyder: *”Af Kungl. Majt i nåder dömd till 12 dagars fängelse på vatten och bröd, uppenbar kyrkopliskt och 3 års straffarbete å Södra Consectionsinrättningen i Stockholm. Gustaf Sundin har undergått bestraffningarna och afsändes den 8 september 1832 till Stockholm.”* Något mildare dom – han slapp ju det fruktade spöstraffet – men ändock hårt för den som nyss fyllt 19 år (född den 16 juni 1813). Då länsmanrapport saknas och ej heller anteckning finns i kyrkböckerna kan ej sägas i vilken kyrka han gjorde sin kyrkopliskt. Inget känt heller om han överlevde de tre åren i Stockholm. Med detta över till fadern och hans ”vän” Clemens Sundin!

Notering om verkställt spöstraff

På baksidan av hovrättens utslagsakt är noterat att:

”Gustaf Sundin och Clemens Wedin hafwer denna dag undergått 40 par spö wardera betygas Herrskog den 30 juni 1832.

J. P. Holmberg”

Reglementet föreskrev, att när spöstraff verkställdes skulle det övervaras av kronobetjänt *”så att det inte gavs med mild hand”*. Därav länsman Holmbergs närvaro. Intressant är att han undertecknade intyget i Herrskog. Troligt är att det var den tidigare nämnde häradsprofossen Eric Herrskog som höll i spöknippet. Spöstolpe vid vilken delinkventens armar bands raka ovanför huvudet fanns vanligtvis vid tingsställe och/eller på kyrkvall. Då ting hållits i Herrskogs dåvarande gästgiveri; Fantskogs herrgård i särskild flygel och att profossen därtill var bosatt i byn inte allt för övermaga tro att spöstraffet ifråga verkställdes i just Herrskog. Till den i sig sorgliga bilden hör att när manlig fånge skulle ta emot spöslagen (kvinna risades) fick han inte bära kläder på överkroppen. Kvinna skylta sig, men icke dämpande för riset. Spö- och risstraffet avskaffades något 1841 och helt 1855. och Det är också noterat att:

”Ofwan bemälta Gustaf Sundin och Clemens Wedin hafwa efter föregången undervisning och förmaning denna dag här i Skogs kyrka undergått den dem ådömda kyrkoplikten betygar Skog 3:e Storböndag eller den 1 juli 1832.

*P. E. Bylund
vice comminister”*

²² Landsarkivet, Härnösand. Västernorrlands läns landskansli. Inkomna skrivelser (domar) från Svea hovrätt. Akt DIIa:29.

²³ Vatten och bröd enda maten. Syns inte vara så farligt, men straffet kunde leda till döden om det rörde sig om många fler dagar än de ”Gossen” ”Gossen” dömts till. Rörde det sig om 25-30 dagar lär endast få ha klarat livet. Detta därför att det blir obalans i kroppsvätskorna av den ensidiga ”kosten”.

Uppenbar kyrkoplikt

innebar att under högmässan stå framme i koret vänd mot menigheten sig själv att skämmas och till eftertanke för menigheten. En mildare form av kyrkoplikt var att bli kallad till sakristian att inför präst och vanligtvis en eller några kyrkvårdar undervisas. Kyrkoplikten avskaffades 1855.

Slutligen rörande **de två fästningsfångarna** så skrevs de ut från kronohäktet i Härnösand - rätteligen i Säbrå - tisdagen den 3 juli och fördes med fångskjuts den långa vägen till Landskrona och "Gossen" Sundin till Stockholm om än först den 8 september, som framgår av ovan anført.

Landskrona straffarbetsanstalt med hårt regelverk var inrättad på det så kallade Citadellet år 1827. Hårt liv var det tydligen för redan den 28 april 1833 avlider Wedin och samma år Sundin fast datum i hans fall inte angivet. De två var följaktligen där i "bästa fall" i ett år om Sundin dog någon månad senare än Wedin. Att bli transporterad med fångskjuts tog lång tid och var säkert mycket krävande därav att det oftast var mer eller mindre frivilliga bönder som utförde sådana körningar från ett skjutshåll/gästgiveri till nästa eller längre. Fången var kedjad och fick nattvila i fångkista om sådan fanns; annars under sträng bevakning i särskild ordning. Så kallad fångmat – vad det nu innebar kvalitetsmässigt - fick fången på gästgiverierna.

Rörande den anstalt i Stockholm som Gustaf Sundin den yngre fördes till, har jag inte lyckats finna några uppgifter om.

Helt rätt till slut om fråga hur silverstölden ekonomiskt drabbade Skogs församling. Inte så hårt Församlingen måste visserligen enligt noteringar i kyrkans räkenskapsböcker – förutom reparation av silverobjekten - bekosta tillverkningen av nytt lås i sakristiedörren och ett nytt glas i västra fönstret. Säkert också reparation av kyrkkistan fast inget därom är bokfört (ny kista inköptes först 1884) Värt nämna är också, att man inte räknade med att få det skadeståndsbelopp Sundin och Wedin dömts att i lika delar utge till kyrkan.

Ivan Johnson 2008